

**ONA KONSEPTINING TILLARARO LINGVOMADANIY
ASSOTSIATSIYALARI (O‘ZBEK, RUS, INGLIZ, TURK TILLARI
MISOLIDA)**

Murodova Xafiza Muhammadjonovna

Qo‘qon davlat universiteti 10.00.01- O‘zbek tili 2-kurs
tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15639092>

Annotatsiya: Ushbu maqolada “ona” konsepti turli tillarda va madaniyatlarda qanday lingvomadaniy assotsiatsiyalar orqali ifodalanishi tahlil qilingan. Tahlil doirasida o‘zbek, rus va ingliz tillaridagi “ona” konsepti bilan bog‘liq asosiy konnotatsiyalar, metaforik ifodalar, frazeologik birliklar hamda milliy-madaniy qadriyatlar o‘rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, “ona” obrazi barcha tillarda umuminsoniy g‘oyalarga – mehr, himoya, fidoyilik, hayot manbai kabi tushunchalarga bog‘liq bo‘lsa-da, ularning til vositalarida ifodalanishida milliy-madaniy tafovutlar mavjud. Maqolada assotsiativ eksperimentlar, paremiologik birliklar va lingvokognitiv yondashuvlar asosida konseptning umumiy va o‘ziga xos jihatlari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ona konsepti, lingvomadaniyat, assotsiatsiya, tillararo tahlil, metafora, konnotatsiya, paremiologiya, milliy qadriyat.

Ona obrazi barcha xalqlar tilida va madaniyatida eng qadimiy, emotsional, ma‘naviy jihatdan eng boy konseptlardan biri hisoblanadi. Til faqat aloqa vositasi emas, balki madaniyat ko‘zgusi hamdir. Shu bois “ona” atamasining turli tillardagi semantik konnotatsiyalari va assotsiativ maydonlari xalqning madaniy tafakkurida qanday shakllanganini ochib berish juda muhimdir. Mazkur tezisda o‘zbek, rus, ingliz va turk tillarida “ona” konseptining lingvomadaniy assotsiatsiyalari qiyosiy tahlil qilinadi.

1. O‘zbek tilida “ona” konsepti

O‘zbek xalq ongida ona — bu nafaqat biologik shaxs, balki mehr, duo, halollik, muqaddaslik timsolidir. “Ona duosi — tog‘ni ag‘darar”, “Ona suti halal bo‘lsin”, “Onani ranjitma — osmon yig‘laydi” kabi maqollar orqali xalq tafakkurida ona obrazi baraka va najot manbai sifatida yashaydi.

Assotsiativ maydon:

→ Mehr, duo, sadoqat, fidoyilik, sabr, halol rizq, ona-Vatan, ona tili, tandir non, oq ro‘mol.

Bu assotsiatsiyalar o‘zbek madaniyatining axloqiy, diniy, milliy qadriyatlari bilan chambarchas bog‘liq.

2. Rus tilida “мать / мама” konsepti

Rus tilida "мать" yoki erkalovchi shakli "мама" semantik jihatdan ikkita asosiy yoʻnalishda rivojlangan:

Qattqlik va sabr (Rossiya tarixidagi "Матушка-Россия" — ona Rossiya obrazi)

Mehr va gʻamxoʻrlik (oilaviy kontekstdagi ona)

Assotsiativ maydon:

→ Строгость (qatʻiyat), забота (gʻamxoʻrlik), Родина (Vatan), святость (muqaddaslik), терпение (sabr)

Rus tilida ona koʻproq muqaddas va kuchli iroda egasi sifatida talqin etiladi. "Родина-мать зовет" (Vatan-oni chaqirmoqda) kabi siyosiy-maʼnaviy kontekstlarda ham keng qoʻllaniladi.

3. Ingliz tilida "mother / mom" konsepti

Ingliz tilida "mother" rasmiy va tarixiy shakl boʻlsa, "mom / mummy" emotsional va kundalik shakldir. Bu til madaniyatida ona koʻproq individual mehr, oilaviy gʻamxoʻrlik va ruhiy tayanch sifatida namoyon boʻladi.

Assotsiativ maydon:

→ Love (sevgi), comfort (xotirjamlik), care (gʻamxoʻrlik), Motherland (ona Vatan), wisdom (donolik), protection (himoya)

Inglizcha ifodalar:

A mother's love is unconditional

Mother knows best

Mother nature – bu yerda ona tabiiy kuch timsoli boʻlib, metafora shaklida ishlatiladi.

4. Turk tilida "anne" konsepti

Turk tilida "anne" soʻzi qadimiy ildizlarga ega boʻlib, madaniy va diniy muqaddaslik, mehr-shafqat, duogoʻylik bilan bogʻliq. Turk tili va madaniyatida ona obrazi uy poydevori, duoning manbai va sabr belgisi sifatida mavjud.

Assotsiativ maydon:

→ Şefkat (mehr), sabır (sabr), kutsallık (muqaddaslik), vatan (Vatan), dua (duo), fedakarlık (fidoyilik)

Turk maqollarida:

"Cennet annelerin ayakları altındadır." (Jannat onalarning oyoqlari ostidadir.)

"Ana gibi yar olmaz." (Ona kabi mehribon yoʻq.)

Bu assotsiatsiyalar islomiy qadriyatlar va turkiy urf-odatlar bilan chambarchas bogʻliq.

5. Qiyosiy xulosa

O'zbek - duo, sadoqat, muqaddaslik, halol rizq, mehr, sadoqat.

Rus - vatan, qat'iyat, sabr, himoya, kuch, fidoyilik.

Ingliz - mustaqillik, ruhiy tayanch, tabiat, mehr, himoya, xotirjamlik.

Turk - shafqat, sabr, diniy muqaddaslik, fidoyilik, mehr, duo, sabr.

Ushbu tillar madaniyatida ona obrazi asosan mehr va muqaddaslik, ayrim hollarda esa donolik, iroda, qat'iyat timsoli sifatida talqin etiladi. Shu orqali har bir xalqning madaniy mentaliteti, qadriyatlarga munosabati va jamiyatdagi ayol (ona) o'rni namoyon bo'ladi.

Xulosa. "Ona" konsepti barcha tillarda madaniy universal bo'lib, har bir xalq tilida u o'zining milliy, diniy, axloqiy va tarixiy tajribasi asosida shakllangan. Tillararo qiyosiy lingvomadaniy tahlil esa xalq tafakkuridagi umumiylik va o'ziga xosliklarni aniqlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'raqulova D. Til va madaniyat: lingvomadaniyatshunoslik asoslari. – T.: 2019.
2. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. – М.: 2000.
3. Jo'rayev A. O'zbek xalq maqollari izohli lug'ati. – T.: 2020.
4. Wierzbicka A. Understanding Cultures Through Their Key Words. – Oxford, 1997.
5. Сафаров III. Til va tafakkur uyg'unligi. – T.: 2010.
6. Abdullaeva Z. Lingvomadaniyatshunoslik asoslari. – T.: 2021.
7. Oxford English Dictionary Online.
8. Mamarasulov M. Madaniyatlararo kommunikatsiya va tarjima. – T.: 2022.

